

Práva lidí s mentálním postižením

JUDr. Dana Kořínková
QUIP – Společnost pro změnu
www.quipcz.cz

Ochrana práv uživatelů sociálních služeb

Právní základ – zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

2 aspekty ochrany práv v zákoně o sociálních službách

3. právní nástroje a povinnosti poskytovatele k zajištění ochrany práv (§ 2, § 88, § 89, smluvní základ, standardy kvality, kvalifikační předpoklady, požadavky pro registraci, vnitřní předpisy, inspekce, atd.)
4. základní činnost při poskytování většiny služeb zejm. pobytových:

„Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“

Aby poskytovatel služby mohl realizovat tuto základní činnost, musí znát právní postavení uživatele a rozumět relevantní právní úpravě.

Zákon o sociálních službách

- § 2 sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob..., aby bylo důsledně zajištěno dodržování LP a zákl. svobod
- § 88 zákona o sociálních službách: „Poskytovatelé jsou při poskytování sociálních služeb povinni vytvářet takové podmínky, které umožní osobám, kterým poskytují sociální služby, naplňovat jejich lidská i občanská práva, a které zamezí střetům zájmů.“
- forma poskytování soc. služby (pobytové služby) nemůže ještě zhoršit kvalitu života osoby s postižením (izolace, omezení LP)

Ochrana práv uživatelů sociálních služeb

- Ochrana LP
- Ochrana ostatních práv (ze zák. o sociálních službách, smluv, OZ, ZP, zák. o zaměstnanosti, individuálních pr. aktů)

Ochrana LP znamená:

- **Dodržování práv a svobod**

(svoboda pohybu, nedotknutelnost osoby, soukromí, ochrana osobních údajů)

- **Umožnění realizovat práva a svobody**

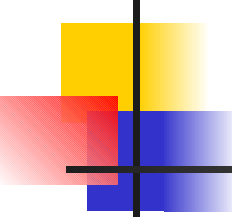
(právo na vzdělání, pracovní uplatnění, partnerský a rodinný život, náboženská práva, politická práva)

Rizikové oblasti

Standard č. 2 – vnitřní pravidla pro předcházení sit. porušování LP a nápravu

- Osobní svoboda a opatření omezující pohyb
- Svoboda pohybu a vycházky
- Ochrana soukromí a osobnosti (viz „Zpráva z návštěv zařízení“ VOP, obsahuje vodítko pro výklad obsahu a rozsahu ŽLP, svobody rozhodování)
- Právo na vzdělání a pracovní uplatnění
- Vnitřní předpisy zařízení mají stanovit pravidla (např. pro pohyb uživatelů mimo zařízení) pro zajištění přiměřené míry jejich ochrany a bezpečnosti X nejedná se o udělení práva

Instituce s působností v oblasti dodržování LP

Veřejný ochránce práv (Nová pravomoc - novela: zákon č. 381/2005 Sb.)

- Systematické návštěvy:

- míst, kde se nacházejí osoby omezené na svobodě veřejnou mocí nebo v důsledku závislosti na poskytované péči
- s cílem posílit ochranu těchto osob před mučením, krutým, nelidským, ponižujícím zacházením nebo trestáním a jiným špatným zacházením

Zpráva z návštěv zařízení - Ústavy sociální péče pro tělesně postižené dospělé (ze dne 12. dubna 2006, www.ochrance.cz)

Rada vlády pro LP

- sledování dodržování Ústavy České republiky, Listiny, mezinárodních smluv o ochraně LP, dalších právních norem

Inspekce sociálních služeb

- viz zákon o sociálních službách

Mezinárodní úmluvy

- Všeobecná deklarace lidských práv - VS OSN 1948
- Mezinárodní pakty o LP – VS OSN 1966 (vyhláška č. 120/1976)
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod - Rada Evropy 1950 (sdělení č. 209/1992 Sb.)
- Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání – Rada Evropy 1987
- Úmluva o lidských právech a biomedicíně
- Evropská sociální charta (ČR ratifikovala část)
- Úmluva o právech lidí s postižením – (VS OSN, č. 61/106, z 13.12.2006)

Způsobilost k právním úkonům a opatrovnictví

- Právní úprava je vcelku dobrá
- Aplikace práva – řada vžitých nešvarů
 - Neporozumění a malý zájem právníků o problematiku lidí s MP - Omezení způsobilosti k právním úkonům je zásahem do nedotknutelnosti osoby a řady práv
 - provádí se v minimální nutné míře,
 - v zájmu ochrany osoby – nutno porozumět specifickým zájmům
 - Nedostatečné porozumění právní úpravě sociálními pracovníky, opatrovníky, rodinnými příslušníky, úřady,
 - nutná znalost právního statusu uživatele, práv a povinností opatrovníka,

Aktuální problémy v sociálních službách ohledně způsobilosti k p.ú.

- **Zbavení způsobilosti** – často nepřiměřený zásah do práv (nejsou doceněny základní potřeby těchto lidí, dopady na jejich život). Mnoho klientů v býv. ÚSP bylo zbaveno způsobilosti k právním úkonům, přestože pracují v pracovních právních vztazích, dojíždějí a jsou schopni si obstarat samostatně své běžné záležitosti (nakládat v určitém rozsahu se svými prostředky, koupit si občerstvení, cestovat veřejnou dopravou, jít do kina).
- **Nemožnost jisté samostatnosti** v soukromém životě je pro člověka silně **demotivující a kontraproduktivní** – sociální vyloučení
- **Poskytnutí maximálně možné míry samostatnosti** osobám s mentálním postižením je pro ně výrazným **socializačním a motivačním impulsem**
- **Opatrovnictví** – vykonávané poskytovatelem služby

Úloha sociálních služeb

- **Sociální začlenění** = proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a **žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný**
- Každá sociální služba je definována pomocí **základních činností** – „pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů“ – téměř vždy
- Přiměřená způsobilost je předpokladem sociálního začlenění, právem a zájmem uživatele
- **Vracení způsobilosti k právním úkonům bude součástí pomoci poskytovatele**

Odpovědnost uživatele služby

- Kdo je odpovědný za škodu způsobenou
 - uživatelem služby
 - uživateli při poskytování služby
- Odpovědnost osob stížených duševní poruchou - § 422 OZ
- Dospělí lidé jsou zodpovědní za sebe i za své jednání
- Míra jejich trestněprávní i občanskoprávní odpovědnosti se posuzuje **bez ohledu na to, zda byli nebo nebyli omezeni nebo zbaveni způsobilosti** k právním úkonům
 - Fyzická osoba je zodpovědná za své jednání v tom rozsahu, v jakém byla při svém jednání schopna **uvědomit si důsledky** svého jednání a **ovládat** jej (podrobnosti stanoví příslušné zákony – občanský zákoník, trestní zákon)
 - spoluodpovědnost osoby **povinné vykonávat nad ní dohled**, možnost vyvinění

Odpovědnost poskytovatele, opatrovníka

- § 415 a další: Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí.
- § 420 odst. 2: Škoda je způsobena právnickou osobou, anebo fyzickou osobou, když byla způsobena při jejich činnosti těmi, které k této činnosti použili.
- „Zpráva z návštěv zařízení“ VOP obsahuje výklad pojmů - přiměřené riziko, přiměřená opatrnost, náležitý dohled,
- Opatrovník není zvláště odpovědný z titulu opatrovnictví, ale podle obecných pravidel